

СТАНОВИЩЕ

от д-р Красимира Славчева Алексова, проф. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*,
професионално направление 2.1. *Филология*,
докторска програма *Български език (Морфология)*.

Автор: *Здравко Милчев Минчев*

Тема: *Имперсоналността в съвременния български език*

Научен ръководител: *доц. д-р Красимира Ангелова Чакърлова, Пловдивски университет „П. Хилендарски“*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-1833 от 02.05.2018 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *Имперсоналността в съвременния български език* за придобиване на образователната и научна степен 'доктор' в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Български език (Морфология)*. Автор на дисертационния труд е Здравко Милчев Минчев – докторант в редовна форма на обучение към Катедрата по български език с научен ръководител доц. д-р Красимира Чакърлова от ПУ „П. Хилендарски“.

Представеният от Здравко Минчев комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи: молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд, автобиография в европейски формат, копие от диплома за висше образование (ОКС 'магистър' „Английски език и методика“), заповед за записване в докторантура, заповед за отчисляване, заповед за допълване и определяне на темата (Р33-1410/14.04.2014 г.), заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех Отличен (6); протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд; дисертационен труд, автореферат, йсписък на научните публикации по темата на дисертацията; копия на научните публикации, декларация за оригиналност. Липсват посочени цитирания.

Здравко Минчев е завършил бакалавърска степен по български език и литература през 2001 г. в ПУ „Хилендарски“, както и магистърска степен по английски език и методика в същия университет. Бил е учител по български език и литература и по английски език, както и хоноруван преподавател по български език за чужденци, преводач от и на английски, отговорен редактор, репортер и др. От март 2014 г. до март 2017 г. е докторант в Катедрата по български език на ПУ „П. Хилендарски“.

2. Актуалност на тематиката

Тематиката на дисертационния труд е актуална, тъй като е от тези, които във времето повдигат научни дискусии поради възможността за прилагане на разнопосочни научни гледни точки. Освен това няма до този момент монографично изследване, посветено на имперсоналността като широко функционално-семантично поле, макар че съществуват проучвания в историята на българистичната лингвистика върху отделни елементи от проблематиката на разработваната от Здравко Минчев тема.

3. Познаване на проблема

Изследването на Здравко Минчев показва много добра библиографска осведоменост както на българистичната, така и на чуждоезичната литература по въпроса. Бих искала да насоча вниманието на докторанта към дисертационния труд на Марина Джонова, посветен на семантичната роля експериенцер, несъмнено имаща допирни точки с разглежданите от Здравко Минчев явления. Въпреки това допълнение бих искала да подчертая, че вижданията на други автори са адекватно представени, като докторантът изяснява своето мнение към тях, очертавайки общото и различното, което доказва, че в дисертационния труд творчески се оценяват библиографските източници.

4. Методика на изследването

Основен в дисертационния труд е функционално-семантичният дескриптивен метод, който напълно отговаря както на избрания обект на изследването – функционално-семантичното поле на имперсоналността в съвременния български език, така и на предпочетената теоретична основа на изследването.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд се състои от уводна част, четири основни глави, заключение, библиография с 187 източника, списък на ексцерпираните източници и приложения, които изясняват или онагледяват съществени аспекти от възгледите на докторанта, а някои от тях (речникът) имат приносен характер (*Основни понятия в дисертацията, Примерна периодизация на възникване на когнитивните признаци на имперсоналността, Степени на имперсоналност и разпределение на типовете субекти в отделни езикови равнища, Модификатори на имперсоналността в отделните имперсонални конструкции, Таблица с отношението лице – преходност – пасив, спема на семантичната и синтактична реализация*

на логическия субект, Речник на безличните глаголи (вкл. конструкциите с безлични глаголи, и третоличните глаголи в съвременния български език).

Първата глава е посветена на лингво-философските аспекти на имперсоналността, на когнитивните причини за оформянето на типовете имперсонални езикови изрази и на историческото възникване на идеята за субект в езика. Смятам, че тази глава разкрива способностите на автора за задълбочено аналитично мислене, за обвързване на езиковите феномени със спецификата на мисленето и на изграждането на езиковата картина на света. Втората глава представлява критически личен прочит на концепции за имперсоналността на наши и чужди автори. Третата глава подробно изследва езиковите средства, които влизат във функционално-семантичното поле на имперсоналността в съвременния български език. Четвъртата глава се фокусира върху взаимодействията на имперсоналността и глаголните категории лице, вид, залог и наклонение. Заключение е адекватно представя изводите и обобщенията, до които е стигнал докторантът след анализа на конкретния материал.

В оценката си за дисертационния труд бих искала да изтъкна, че неговата тема би представлявала предизвикателство за немалко изследователи, тъй като изисква разглеждане на философски, когнитивни, лексикални, морфологични и синтактични аспекти. Нито един от тях не е игнориран от докторанта, което оправдава холистичния характер на изследването. Избраната теоретична основа е функционално-семантичната граматика, което личи още от началните страници, в които имперсоналността се разглежда като функционално-семантично понятие, различаващо се от безличността като граматична проява на имперсоналността. Приемам това виждане на Здравко Минчев като теоретично и операционно подходящо. Смятам, че изборът на теоретичната основа – функционално-семантичната теория, отговаря на същността и спецификата на обекта на изследването – имперсоналността в разбирането, влагано от докторанта. Тази основа се допълва и от някои лингвокултурологични и прагматични аспекти. Смятам за оправдано, а и приносно, прилагането на когнитивния критерий при класификацията на имперсоналните глаголни образувания, тъй като се търсят когнитивните причини за оформянето на различните типове, а това реализира една от основните цели, поставени в Първа глава (философския и логическия анализ). Не са ми познати български трудове, в които да се предлагат, анализират и аргументират когнитивни и народопсихологически аспекти на имперсоналните конструкции.

Исходната теоретична основа – теорията за функционално-семантичните полета, насочва докторанта към дефиниране на езиковата имперсоналност като обект на изследване в сравнително широк план, в който влизат не само глаголни, но и редица неграматични езикови средства, чрез които се реализира понижаването на комуникативния ранг на субекта. Това обяснява интереса към функциите, изпълнявани от местоименни форми (*то, нещо, нищо* и др.), към отглаголни съществителни и причастни форми (*Влизането забранено! Пито – платено!*) и предикативни конструкции от типа *Добре ми е, Не е лесно, Студено е, Как не те е срам!* – с. 5.

Преди да разгърне анализите си, Здравко Минчев представя виждането си за класифицирането на видовете глаголи като лични (с одушевен субект), третолични (с неодушевен субект), безлични (безсубектни глаголи – нямат субект човек или предмет), а на глаголните форми/конструкции като лични, неспрегаеми (нелични – причастията и деепричастието) и безлични, в които според моето виждане влизат както действително безлични (*влизано е*), така и деагентивни конструкции (напр. *окосено е*).

Основна за дисертационния труд е Трета глава, в която се представя лексикално-семантичното поле на имперсоналността – неговите специфични особености като и лексикалните, морфологичните и синтактичните имперсонални модификатори. В тези части от моя гледна точка интерес будят наблюденията върху т.нар. квазирефлексивен елемент *се* в конструкции от типа *тук не се влиза* (изразяващи „липса на отговорност“) и от типа *спи ми се* (за изразяване на неконтролируемо състояние). Явно авторът приема, че *се* не е морфологичен показател, което пък насочва косвено към заложените в основата виждания за състава и организацията на категорията залог.

Особено значими от гледна точка на интересите ми предизвикаха вижданията на Здравко Минчев за морфологичните имперсонални модификатори, за които стана дума по-горе, напр. *влизано е, пушено е*. Дисертантът основателно разграничава пасивни причастни конструкции от преходни и непреходни глаголи, дефинирайки едните като имперсонален пасив и другите като квазипасив, опирайки се на семантичен, а не на формален критерий. Към синтактичните имперсонални модификатори са присъединени случаи като *пуши се, пари ми, мързи ме, услади ми се, страх ме е, стана ми лошо, криво ми е, не ми е до това* и др. В тях *се* се разглежда като имперсонализиращ модификатор. Макар че не споделям виждането, че става въпрос за синтактични конструкции при типа *пуши се*, мисля, че авторът достатъчно последователно в целия труд следва приетите изходни теоретични постановки.

Смятам, че от особена важност са частите, в която се разглежда взаимодействието между имперсоналността и други граматикализирани значения в съвременния български език – лице, залог, вид и наклонение. Казвам това, тъй като интрапарадигматичните взаимоотношения в рамките на един клас думи са важна тема, която не е от често дискутираните у нас.

Речникът на безличните глаголи (общо 476) и третоличните глаголи (общо 1747) в съвременния български език е приложение, което има не само приложен приносен характер, но и разкрива теоретичните позиции на автора. Речникът е надеждна основа за отстраняването на някои непоследователности в отбелязването на третоличните глаголи и на глаголите с неодушевен субект в лексикографската практика. Смятам за напълно подходящи решенията на дисертанта за представянето на имперсоналните глаголи и конструкции чрез поставяне на задължителните падежни клитики и модификатора *се* в скоби и сигнализиране чрез звезда на формалната изменяемост на местоименните клитики. Основателно е и отделянето на случаите на омонимия – третоличният или безличният глагол да се обособява в отделна речникова

статия, различна от тази на личния глагол омоним. Обяснимо е и включването поотделно на перфективни и имперфективни безлични глаголи поради наличието на случаи на синонимия.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

По темата на дисертационния труд в документацията са посочени 7 публикации, които са дали възможност на научната общност да се запознае с някои основни аспекти на изследването. Според наблюденията ми – участие на конференции и лични разговори с докторанта, дисертационното изследване е лично дело на Здравко Минчев. Приносите и получените резултати са негова лична заслуга. Оценявам високо ръководството на доц. Кр. Чакърва, насочвала и подкрепяла докторанта в процеса на научните му търсения.

7. Автореферат

Изготвеният автореферат представя достоверно дисертационния труд и отразява адекватно постиженията и приносите му.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на докторанта да представи своите изследвания в научни публикации на английски език, които да популяризират вижданията му.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантът Здравко Милчев Минчев притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Български език. Морфология“, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от разгледаните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Здравко Милчев Минчев в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма *Български език (Морфология)*.

29.05.2018 г.

Изготвила становището: .....

Проф. д-р Красимира Алексова